

การดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ของกลุ่มชนชาวไทยเขมร (เขมรถิ่นไทย) ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี*

ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ 3) เพื่อศึกษาสถานภาพและบทบาทของ ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมรในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เป็นการ ศึกษาเชิงคุณภาพแนวทางคดีชนวิทยา ผลการศึกษาพบว่าชาวไทยเขมรในพื้นที่ศึกษาเป็นกลุ่มชนชาติ พันธุ์เขมรแบบเดียวกับกลุ่มชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชา และพื้นที่อีสานตอนใต้ กลุ่มชน อาศัยอยู่ก่อนจะมีการขีดแบ่งพรมแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา ที่ได้แบ่งความเป็นพี่น้องทางชาติพันธุ์ ออกเป็น สอง กลุ่ม ตัดขาดวัฒนธรรมที่มีอยู่ร่วมกันจนเกิดปรากฏการณ์ถอยห่างทางวัฒนธรรม ระหว่างสองกลุ่มชน

วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวไทยเขมรจะเป็นวิถีแบบชาวชนบทที่เรียบง่าย อาศัยอยู่รวม กันเป็นกลุ่มหมู่บ้าน เป็นสังคมมิตรไมตรีที่ทุกคนมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ใช้ภาษาเขมรเป็น ภาษาในการสื่อสาร ศาสนะดาที่ตั้งอยู่ใจกลางชุมชนเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจที่ชาวชุมชนศรัทธาเคารพ นับถือ ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมรจะมีอยู่หลากหลายรูปแบบทั้งที่เกี่ยวกับ วงรอบชีวิต เช่น กรูกำเนิดที่เชื่อว่าทุกคนที่เกิดมาจะมีเทพเจ้าประจำตัวมาทำหน้าที่ปกป้อง และพิธี ไถ้จปี๊วะที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เป็นการรักษาพยาบาลที่ใช้ความร้อนของไผมาเป็นเครื่องมือใน การรักษา พิธีตามความเชื่อที่เกี่ยวกับชุมชน เช่น พิธีกรรมแซนควาย ที่ประกอบขึ้นเพื่อเซ่นสรวง เจ้าที่ไร่นาจที่คอยปกป้องไร่นา พิธีกรรมตามความเชื่อที่เกี่ยวกับความเป็นมงคลต่อชีวิต เช่น พิธีแก ครั๊วะที่ประกอบขึ้นเพื่อเป็นสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น สถานภาพการดำรงอยู่ประเพณี พิธีกรรมตาม ความเชื่อที่มีสามลักษณะคือ คงอยู่แต่ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะกับวิถีชุมชน เลือนหายเหลือ เพียงเรื่องเล่า และประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน พิธีกรรมและความเชื่อ มีบทบาท ต่อ ความเป็นชุมชนอย่างมากในการขัดเกลา กล่อมเกลากลุ่มชนให้ประพฤติปฏิบัติตาม บรรทัดฐานที่เป็นมาตรฐานของสังคม

คำสำคัญ : ชาวไทยเขมร การดำรงอยู่ วิถีชีวิต พิธีกรรม ความเชื่อ

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ “การดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ของกลุ่มชนชาวไทยเขมร (เขมรถิ่นไทย) ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. ประเท็น มหาจันทร์

** นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

The Existence of the Way of Life, Traditions, Rituals and Beliefs of Thai – Khmer Ethnic Group at Pongnamrong District, Chanthaburi Province

Narongrit Suksawat

Abstract

This research aimed to study 1) settlements and historical development 2) ways of life, traditions, rituals and beliefs 3) roles and status of traditions of the Thai-Khmer ethnic group at Pongnamron District, Chanthaburi province. The methodology of qualitative research in folklore was used for data collection. The research revealed that the Thai-Khmer group at Pongnamron district, Chanthaburi province are the ethnic group as same as the Khmer who live in Cambodia and Southern Isan of Thailand. The previous living has divided their brotherhood into two groups that separate the culture and cut off the existing between them.

The ways of life of the Thai-Khmer group in mentioned area are simple; they are friendly, live together in the village and have Khmer language for the communication among them. They pay respect to “San Na Ta” the shrine of their ancestor located in central of village. Inadditinn, they have various forms for their traditions, rituals and beliefs. For example, they believe in “KruKamnurd”; everyone is born with their personal god to protect. “OojPua” is their identity; it is special treatment by using fire for medication. “San Kwai” is ritual to sacrifice guardian spirit of paddy field. Moreover, there is a tradition for life sacred “KaeKrua” to exorcise. The conditions of existence of their traditions are three characteristics. First, it is preserved and to be modified to suit their community. Second, it is disappeared and remain the narrative. The last is invented to reflect context of community. The rituals and beliefs have great influence to the community in order to refine the members according to the norms of society.

Keywords : Thai – Khmer, Existence, Way of Life, Rituals, Beliefs

บทนำ

ไทยเป็นประเทศที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่ประชาชนก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีลักษณะเด่นอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของตน คือกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษทางสายเลือด และบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมเดียวกัน กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือด และทางวัฒนธรรมอยู่ด้วยพร้อม ๆ กันไป เป็นความผูกพันที่ช่วยเสริมเอกลักษณ์ของบุคคลและชนชาติพันธุ์ และขณะเดียวกันก็สามารถก่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไว้ (อมรา พงศาพิชญ์. 2537 : 157) กลุ่มชาติพันธุ์เขมรเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์หลาย ๆ กลุ่มที่มีอยู่ในประเทศไทย ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (AUSTROASIATIC LANGUAGE FAMILY) (ประกอบ ผลงาม. 2538 : 2) แยกย่อยออกเป็นภาษาสาขาเขมร (KHMER BRANCH) ชาวไทยเขมรเป็นกลุ่มชนที่คล้ายกับชาวของที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงของไทย แต่กลุ่มชาวของแยกย่อยภาษาเป็นสาขาเพียร์ (PEARIC BRANCH) ชาวไทยเขมรในชุมชนพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ถึงแม้ว่าปัจจุบันชุมชนจะประสบกับความเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนรูปแบบการปลูกพืชเพื่อยังชีพมาเป็นปลูกเพื่อการค้า ด้านสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากหัวหน้าบ้านมาเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ.116 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2440 หรือการเปลี่ยนด้านคมนาคมที่เดิมใช้เกวียนเป็นพาหนะกลายเป็นรถยนต์ และด้านวัฒนธรรมที่รับเอาวัฒนธรรมภายนอกที่มากับความทันสมัยต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน จนทำให้ประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อที่เคยปฏิบัติสืบต่อมาเลือนหายไป

แต่ยังมีพิธีกรรมความเชื่อหลายอย่างที่ยังหลงเหลืออยู่และชาวชุมชนยังปฏิบัติต่อเนื่องสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ (เมื่อด คณะพุล. 12 ตุลาคม 2555 : สัมภาษณ์) เช่นแซนนะตา (เช่นเจ้าที่) ที่เชื่อกันว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับมาคอยทำหน้าที่ปกปักรักษาคนในชุมชนให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ โดยจะทำพิธีเช่นสรวงระหว่าง เดือน 3 - 5 ของทุกปี รวมทั้งยังมีความเชื่อเรื่องกรูกำเนิด (ครูกำเนิด) ที่ว่าเด็กที่เกิดมาจะมีเทพเจ้าทำหน้าที่คอยปกป้องรักษาให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ซึ่งเทพเจ้าจะติดตัวเด็กมาตั้งแต่แรกคลอดทุกคน โดยจะสังเกตจากสายรกที่ติดมากับตัวเด็กว่ามีลักษณะใด ปัจจุบันการทำคลอดอาศัยสถานพยาบาลที่มีเครื่องมือทันสมัยจึงไม่สามารถที่จะสังเกตได้ว่าสายรกที่ติดมากับตัวเด็กมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงได้มีการปรับเปลี่ยนนำเอาวิธีการบูน (เสียงทาย) มาเสียงทายดูว่าเด็กที่เกิดมานั้นมีเทพองค์ใดเป็นเทพประจำตัว (ขจรศักดิ์ นพสาย. 17 กุมภาพันธ์ 2555 : สัมภาษณ์)

ด้วยความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ชุมชนทั้ง 3 ตำบลได้รับ ส่งผลให้วัฒนธรรม ประเพณีตามความเชื่อต่าง ๆ ที่ชาวชุมชนเคยปฏิบัติกันสืบต่อมาเริ่มถูกลดทอนความสำคัญลงไป พิธีกรรมความเชื่อบางอย่างอาจจะต้องสูญหายหรือตายไปกับคนที่นับถือพิธีกรรมนั้น ๆ เพราะไม่มีการสืบต่อมายังคนรุ่นต่อ ๆ ไป เช่นพิธีเรียกขวัญ (เอาปะลิ่ง) และพิธีสะเดาะเคราะห์ (แกครวัะ) ที่ปัจจุบันผู้ที่เป็นหมอปิธีหรือเจ้าพิธีเริ่มที่จะมีอายุมากขึ้น จึงเป็นการสุ่มเสี่ยงที่จะทำให้พิธีกรรมเหล่านี้จะสาบสูญไป

การลงพื้นที่ทำการวิจัยจะช่วยสร้างสำนึกให้กลุ่มชนในชุมชนทั้ง 3 ตำบลได้เห็นคุณค่าความเป็นตัวตนของกลุ่มชนตนเอง และเกิดพลังที่จะช่วยกันดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มของชุมชนเอาไว้ รวมทั้งการวิจัยนี้จะช่วยให้เข้าใจความเป็นตัวตนด้านวิถีชีวิต พิธีกรรม และความเชื่อของกลุ่มชนชาวไทยเขมรที่เป็นชาติพันธุ์กลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งการทำความเข้าใจตัวตนชาวไทยเขมรนั้น ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะเป็นอีกหนึ่งแรงขับที่จะช่วยดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาวไทยเขมรไว้ ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงแรงขับเล็ก ๆ ที่เกิดจากการนำตัวตนของชาวไทยเขมรมาเผยแพร่ผ่านงานวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการตั้งถิ่นฐาน และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชาวไทยเขมรหรือเขมรถิ่นไทย ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมรหรือเขมรถิ่นไทย ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาสถานภาพ บทบาทและการดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมรหรือเขมรถิ่นไทย ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแนวมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ที่ใช้ชุมชนเป็นพื้นที่ในการเก็บข้อมูลเป็นหลัก

1. เก็บรวบรวมข้อมูลขั้นต้นหรือข้อมูลทุติยภูมิ (SECONDARY) เป็นการเก็บจากข้อมูลจากเอกสารเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร และกลุ่มชาวไทยเขมร
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (FIELD RESEARCH)
  - 2.1 การลงพื้นที่ระยะแรกจะเป็นการสำรวจพื้นที่ โดยจะใช้พื้นที่ตำบลหนองตากง ตำบลเทพนิมิต และตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 24 หมู่บ้าน พื้นที่ 395.96 ตารางกิโลเมตร มีประชากรทั้งสิ้น 18,132 คน
  - 2.2 แสวงหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยขั้นแรกก็จะเข้าไปพูดกับกลุ่มคนโดยทั่วไป ตามแบบวิธีการสูมตัวอย่างแบบสโนว์บอลล์ (SNOW BALL) ซึ่งในขั้นตอนนี้ยังไม่สามารถกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้
3. กำหนดกรอบความคิด วางโครงสร้างเชิงป และกำหนดประเด็นของการสัมภาษณ์
4. สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 13 ราย ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ

5. นำข้อมูลมาตรวจสอบ

5.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (DATA TRIANGULATION CHECK) ใช้ตรวจสอบแหล่งที่มาข้อมูล โดยใช้เกณฑ์พิจารณาเรื่องเวลา สถานที่ และสถานการณ์ที่ต่างต่างกัน

5.1.1 การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน

5.1.2 การตรวจสอบข้อมูลในสถานที่และเวลาที่ต่างกัน

5.1.3 การตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูล

5.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (METHODOLOGICAL TRIANGULATION CHECK) โดยใช้วิธี สัมภาษณ์ สทนากลุ่ม สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พร้อมกับตรวจสอบแหล่งข้อมูลจากเอกสารอื่น ๆ

6. นำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงและเขียนเป็นรายงานวิจัย

7. จัดให้ผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์มาร่วมสนทนากลุ่ม (FOCUS GROUP)

8. เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของชาวไทยเขมร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

กลุ่มชาวไทยเขมรพื้นที่ 3 ตำบล คือตำบลหนองตากง ตำบลเทพนิมิต และตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เป็นกลุ่มชนกลุ่มเดียวกับชนชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชา และส่วนอื่น ๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ในประเทศเวียดนาม เป็นต้น ชาวไทยเขมรพื้นที่ทั้ง 3 ตำบล อาศัยอยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่ก่อนที่ประเทศไทยจะทำข้อตกลงปักปันเขตแดนอย่างชัดเจนกับราชอาณาจักรกัมพูชาใน พ.ศ. 2449 ซึ่งขณะนั้นประเทศฝรั่งเศสได้เข้ามามีอำนาจปกครองกัมพูชา และฝรั่งเศสก็เป็นเจ้าภาพในการจัดแจงปักปันเขตแดน ส่งผลให้กลุ่มชนชาวเขมรในพื้นที่ 3 ตำบลถูกขีดแบ่งให้อยู่ฝั่งดินแดนประเทศไทย และได้แบ่งแยกพี่น้องให้กลายเป็นกลุ่มชน 2 ประเทศ มาใน พ.ศ. 2452 กลุ่มชนที่อยู่ฝั่งดินแดนไทยได้กลายเป็นประชากรของไทยโดยสมบูรณ์ตามประกาศพระราชบัญญัติสำหรับทำบัญชีคนในพระราชอาณาจักร ร.ศ.128 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

บริโภคน้ำ ที่จะต้องพึ่งพาจากพ่อค้ามากขึ้น (เสริม บัวแปลง.16 กรกฎาคม 2555 : สัมภาษณ์) ปัจจุบันพืชเศรษฐกิจสำคัญคือ ลำไยที่เป็นผลให้ชุมชนเข้าสู่ระบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว

2.1.3 ระบบภาษา (ภาษา) ชาวไทยเขมรสื่อสารกันด้วยภาษาเดียวกับชาวเขมรที่อยู่ในประเทศกัมพูชา แต่ด้วยเหตุผลของพื้นที่อาศัยที่อยู่ในพื้นที่ประเทศต่างกัน จึงทำให้ซึมซับวัฒนธรรมทางด้านภาษาที่แตกต่างกันออกไป ส่งผลให้ปัจจุบันภาษาของกลุ่มชนทั้งสองเริ่มมีความแตกต่างกัน ซึ่งภาษาไทยเขมรจัดอยู่ในกลุ่มภาษาแยกย่อยจากภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก เป็นภาษาที่ไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ และไม่มีระบบเสียงหนัก เสียงเบาของสระที่เรียกว่าเรจิสเตอร์ (REGISTER) ที่ทำหน้าที่แบ่งแยกความหมายของคำ เป็นภาษาที่มีระบบทำนองเสียงที่ทำหน้าที่แบ่งแยกความหมายของประโยค (ประกอบ ผลงาม. 2538 : 5)

2.1.4 อาหาร (อาหาร) อาหารที่ชาวไทยเขมรบริโภค วัตถุดิบหลักจะเป็นผัก เนื้อสัตว์ เช่น ปลา สัตว์ป่า เป็นต้น ที่สามารถหาได้จากบริเวณโดยรอบชุมชนอยู่อาศัย ตามหนองน้ำหรือป่าเขา อาหารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยเขมรคือ “ปะโม๊ะ มะเปาะ” หรือน้ำพริกมะเขือส้ม เป็นน้ำพริกที่มีไว้รับประทานกับผักต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้นำน้ำพริกมะเขือส้มที่โขลกเสร็จเรียบร้อยไปคั่วกับน้ำกะทิ จะได้น้ำพริกอีกแบบหนึ่งเรียกว่า “ปะโม๊ะ มะเปาะ ตะเคีะ” หรือน้ำพริกมะเขือส้มคั่ว นิยมนำไปคลุกกับข้าวรับประทานมากกว่าที่จะนำมาจิ้มกับผัก (สายใจ ศิลานิล. 24 พฤษภาคม 2555 : สัมภาษณ์)

2.1.5 การแต่งกาย (เรียบคลวน) การแต่งกายของชาวไทยเขมรในอดีตจะแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายเดี่ยวที่เรียกว่า “ซาบิวัด” ปกปิดร่างกายเพียงท่อนล่างและเปลือยร่างกายท่อนบน ซึ่งเป็นการแต่งกายตามแบบอย่างของวัฒนธรรมอินเดีย (ประกอบ ผลงาม. 2538 : 22) ยุคสมัยต่อมาชาวไทยเขมรได้รับเอาวัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยเข้ามาประยุกต์ โดยนุ่งซาบิวัดเหมือนเดิมแต่ได้นำเสื่อมาสวมใส่เพิ่มเติม เสื่อที่นำมาสวมใส่ไม่มีแบบที่เป็นแบบเฉพาะ แบบเสื่อกีจะเหมือนกับกลุ่มคนไทยทั่วไปคือ เสื่อของผู้หญิงเป็นเสื่อคอกกลมแขนกระบอก ผู้ชายใส่เสื่อคอกกลมเช่นกัน แต่ทรงเสื่อเป็นเสื่อแขนยาวมีกระดุม และมีการประดิษฐ์รองเท้าไม้ไว้สวมใส่ (สะ เพ็ชรสุวรรณ. 14 เมษายน 2555 : สัมภาษณ์)

2.2 ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ

2.2.1 ประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงรอบชีวิต

2.2.1.1 ครูกำเนต (ครูกำเนต) ชาวไทยเขมรเชื่อว่าเด็กที่ถือกำเนตทุกคนจะมีเทพเจ้าที่เรียกว่า “ครูกำเนต” คอยทำหน้าที่ปกป้องให้ทารกมีชีวิตรอดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในช่วงตลอดที่ดำรงชีวิตอยู่ เทพเจ้าองค์ใดเป็นครูประจำตัวเด็กจะใช้วิธีสังเกตจากสายรกเมื่อแรกคลอด โดยมีอยู่ 4 ลักษณะ 1) มีสายรกพันรอบตัว คล้ายกับการสวมสังวาล ครูที่ประจำตัวคือ “ครูสังวาล” 2) มีสายรกครอบศีรษะคล้ายกับสวมหมวก ครูประจำตัวเด็กคือ “ครูสนม” 3) มีทั้งสายรกพันตัวและครอบที่ศีรษะ ครูประจำตัวคือ “ครูสนมสังวาล” และ 4) สายรกบิดเป็นเกลียว ครูประจำตัวคือ “ครูประเจิดระมูล” เมื่อเด็กเกิดมาจะต้องทำจวมครูกำเนต และทำพิธีโง่ลมะมัวดต้อนรับเทพเจ้านั้น ๆ ให้มาอยู่ที่จวมครูกำเนต (สะ เพ็ชรสุวรรณ. 14 เมษายน 2555 : สัมภาษณ์)

2.2.1.2 จกสาวหรือเล่นสาว (หลูกขมม) คือการเกี่ยวพาราสักกันของหนุ่มสาวชาวไทยเขมร โดยจะใช้วิธีการแอบคุยกันในเวลาค่ำคืนขณะที่พ่อแม่และตัวของฝ่ายหญิงเข้านอนแล้ว โดยฝ่ายชายก็จะเข้าไปใต้ถุนบ้านฝ่ายหญิงและส่งสัญญาณด้วยการนำไม้ขนาดเล็กแหล่ลอดผ่านร่องพื้นบ้าน โดยจะให้

ไม้ไปโดนตัวฝ่ายหญิง เพื่อให้ฝ่ายหญิงรับรู้ว่ายฝ่ายชายอยู่ที่ใดถุนบ้านและก็จะพูดคุยกัน (สร้อย บัวแปลง. 20 มกราคม 2555 : สัมภาษณ์)

2.2.1.3 พิธีแต่งงาน (แซนคาร์) ธรรมเนียมปฏิบัติในการแต่งงานของชาวไทยเขมรฝ่ายชายจะเป็นผู้จัดหาทุกสิ่งตามความต้องการของผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง เช่น ให้ฝ่ายชายจัดสร้างหรือจัดหาเรือนหอ จัดหาอาหารสำหรับเลี้ยงแขกในวันทำพิธี เป็นต้น (พรม เจนวิชา. 20 มกราคม 2555 : สัมภาษณ์) และเมื่อแต่งงานกันแล้วฝ่ายชายต้องอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิงเป็นจำนวนอย่างน้อย 3 วัน และหลังจากครบ 3 วันแล้วส่วนใหญ่มักฝ่ายชายจะอาศัยอยู่ช่วยครอบครัวของหญิงทำมาหากิน

2.2.1.5 การรักษาพยาบาล ชาวไทยเขมรนอกจากใช้วิธีนำยาสมุนไพรมาใช้เป็นยารักษาโรคแล้ว ยังได้มีการนำวิธีการทางความเชื่อเข้ามารักษาด้วย เช่น “กัถฉนวน” หรือพิธีกรรมการตัดเชือกกรรมพันธุ์ เป็นการรักษาที่มีฐานความเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการได้รับเอาสิ่งไม่ดีต่าง ๆ มาจากบรรพบุรุษ วิธีการรักษาก็จะประกอบพิธีขึ้นมาเพื่อตัดขาดสิ่งร้ายต่าง ๆ ที่เชื่อว่าจะได้รับสืบทอดมา โดยจะให้เจ้าพิธีเป็นผู้ประกอบพิธีให้ (สะ เพ็ชรสุวรรณ. 14 เมษายน 2555 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ยังมีการรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกี่ยวกับอวัยวะภายใน ที่สามารถสังเกตอาการเจ็บป่วยได้จากลักษณะที่ผิดปกติที่แสดงออกมาให้เห็นภายนอกร่างกาย เช่น ท้องโต ตาเหลือง เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาการของไข้ป้าง (ไข้มาเลเรีย) ในชุมชนจะมีหมอปิธีทำการรักษา ซึ่งเป็นการรักษาตามภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ไม่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ เรียกว่า “ไอ้จปี้วะ” หรือการจุดไฟที่ห้อง โดยวิธีการรักษาจะนำความร้อนมาใช้เป็นเครื่องมือหมอปิธีจะนำขุยจากต้นเต่าร้าง (เต่าร้าง) มาใช้เป็นเชื้อไฟในการจุด จะจุดไฟเป็นจำนวน 4 ตำแหน่ง โดยสามารถจุดได้ทั้งบริเวณห้องและบริเวณหลัง ขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของหมอปิธีผู้ป่วยมีการเจ็บป่วยลักษณะใดและต้องจุดบริเวณใด (เฮือน นพรัตน์. 20 มกราคม 2555 : สัมภาษณ์)

2.2.1.6 บุญงานศพ (บ่อนขมอจ) พิธีศพของชาวไทยเขมรจะมีสัปเหร่อที่เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “นะพลัก” และเจ้าพิธี (อาจารย์) เป็นผู้จัดแจงเรื่องพิธีกรรมให้ ครึ่งอดีตอาจารย์กับสัปเหร่อจะต้องได้รับเชิญมาประกอบพิธีร่วมกัน โดยจะเชิญสัปเหร่อ 4 ท่าน เจ้าพิธี 1 ท่าน เจ้าพิธีรับผิดชอบจัดแจงเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีกรรม สัปเหร่อจะทำหน้าที่เกี่ยวกับการเผาหรือฝังศพ (เปลว เทียนหอม. 24 พฤษภาคม 2556 : สัมภาษณ์) สิ่งสำคัญในพิธีศพคือ ญาติผู้ตายก็จะจัดเตรียมกระบุงใส่สิ่งของต่าง ๆ ที่เรียกว่า “กรรเชอ ปันเจาะ กำปิวัง” โดยเชื่อว่าสิ่งของเหล่านี้ไว้สำหรับให้ผู้ตายนำติดตัวไปใช้ยังปรโลก ระหว่างตั้งศพบำเพ็ญกุศลจะมี “กีสตะโปงอันจัญ” หรือจุดไฟกาล ในขณะที่ขบวนแห่ศพไปฌาปนกิจจะมีสัปเหร่อเดินนำหน้าถือธงขวัญ (ตัวงปะลิ่ง) เป็นธงที่ด้ามทำจากเสียมที่ด้านปลายนำผ้าขาวมาเขียนเป็นยันต์ผูกติดไว้ ระหว่างขบวนศพเคลื่อนสัปเหร่อก็จะโปรยข้าวตอก (ปรายเสียด) ไปทางข้างหลัง เป็นนัยที่สอนให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้เข้าใจในสังขารของชีวิต เรื่องการเวียนว่ายตาย และเกิด

2.2.2 ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาและชุมชน

2.2.2.1 พิธีเซ่นเจ้าที่ไร่นาจ (แซนควาย) ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่ามีเจ้าที่ เทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทำหน้าที่ดูแลปกป้องรักษา ที่เรียกตามคำของชาวไทยเขมรว่า “ควาย” เมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชุมชนก็จะประกอบพิธีเซ่นสรวงที่เรียกว่า “แซนควาย” หรือเซ่นเจ้าที่ควาย (เจียด ศรีมงคล. 12 พฤษภาคม 2556 : สัมภาษณ์) ซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง

ระหว่างชาวบ้านกับเจ้าที่ไรนา ซึ่งเรียกบุคคลเหล่านั้นว่าผู้ถือควาย

2.2.2.2 พิธีเซ่นผีบรรพบุรุษ (แซนตูนตา) ชาวไทยเขมรมีความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษประจำตระกูลที่ล่วงลับอย่างเคร่งครัด โดยทุกปีจะจัดพิธี “แซนตูนตา” ซึ่งเป็นการเซ่นสรวงอุทิศส่วนบุญกุศลให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ แซนตูนตาจะมีพิธี 2 ระยะ เป็นเวลา 15 วัน ระยะแรกคือ “เบ็นตุง” หรือสารทเล็กจะทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 และระยะที่สองคือ “เบ็นทม” หรือสารทใหญ่จะทำพิธีในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เชื่อว่าระยะเวลา 15 วันนี้ยมบาลจะปลดปล่อยให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษกลับมายังโลกมนุษย์เพื่อมารับส่วนบุญที่ญาติพี่น้องอุทิศให้ เรียกช่วงเวลานี้ว่า “กันเบ็น” ชาวชุมชนจะไม่ให้พระภิกษุต้องออกมาบิณฑบาต โดยจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันนำอาหารที่เรียกว่า “จิ้งห้น” มาถวายพระที่วัด เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับที่กลับมายังโลกมนุษย์ในช่วง 15 วัน (ถวิล แปลง โสม. 2 กันยายน 2556 : สัมภาษณ์) เมื่อถึงวันเบ็นทม ชาวบ้านก็จะนำสิ่งของต่าง ๆ ใส่ในกระเชอ (กระบุง) ไปทำบุญอุทิศส่วนบุญให้กับบรรพบุรุษที่วัด โดยก่อนฟ้าสว่างจะทำพิธี “เทกรรมเซอตูนตา” โดยจะเทสิ่งของที่อยู่ในกระบุงลงไปที่พื้น เพื่อส่งสิ่งของเหล่านี้ให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับนำกลับไปยังปรโลก

2.2.2.3 พิธีเซ่นผีเจ้าที่ (แซนนะตา) ชาวไทยเขมรเชื่อว่าทุกชุมชนจะมีเจ้าที่ (นะตา) ที่เป็นดวงวิญญาณบรรพบุรุษของคนในชุมชน (บางคน) และดวงวิญญาณของเทพเจ้าต่าง ๆ มากอยทำหน้าที่ปกป้องทุกคนให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ทุกชุมชนก็จะสร้างศาลนะตาไว้ให้เป็นที่ตั้งสถิตของนะตาทุกปีระหว่างเดือน 3 ถึงเดือน 5 ก็จะประกอบพิธีแซนนะตาขึ้นมาเพื่อเป็นการเซ่นสรวง แต่ละชุมชนก็จะมี การนับถือนะตาแตกต่างกันไป ตามแหล่งที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษา แบ่งได้ 2 ประเภท 1)นะตาประจำสถานที่ตามธรรมชาติ เช่น นะตาประจำหนองน้ำ นะตาประจำเขา เป็นต้น และนะตาประจำสถานที่ปลูกสร้าง เช่น นะตาประจำวัด นะตาประจำศาลนะตา เป็นต้น (สะ เพ็ชรสุวรรณ. 14 เมษายน 2555 : สัมภาษณ์)

2.2.2.4 บุญเดือนห้า หรือบุญสงกรานต์ (บ็อนแคแจต) โดยจะจัดขึ้นเป็นระยะเวลา 3 วัน ระหว่างวันที่ 13 ถึงวันที่ 15 เมษายนของทุกปี ช่วงเวลา 3 วันของเทศกาลทุกคนในชุมชนจะห้ามทำงานทุกประเภท และห้ามเข้าหรือออกจากชุมชน เรียกช่วงเวลานี้ว่า “โงตอม” วันแรกของบ็อนแคแจตจะมีการตั้งธงชนะมาร (ตีวงปลงูเมียร) เพื่อเป็นสัญลักษณ์เริ่มต้นเทศกาลสงกรานต์ (สะ เพ็ชรสุวรรณ. 14 เมษายน 2555 : สัมภาษณ์) วันที่สองจะมีขบวนแห่ดอกไม้ หรือแห่กัณฑ์เทศน์ โดยจะแห่ไปยังบ้านทุกหลังคาเรือน เชื่อว่าขบวนแห่ดอกไม้เป็นขบวนที่นำสิ่งดีงามต่าง ๆ มาสู่ทุกคนในชุมชน วันที่สามของเทศกาลมีพิธี “จับมาร” เชื่อว่ามารที่จะต้องจับ เป็นผีร้ายที่อาศัยอยู่ตามป่าตามเขาใกล้ ๆ กับชุมชน และจะออกมาระรานขัดขวางการทำบุญของชาวบ้าน และหลังจากที่พระภิกษุฉันเพลเสร็จก็จะเข้าสู่พิธีสรงน้ำพระ (ตราตระตอม) ช่วงบ่ายมีการเล่น “เรียมตรด” หรือ “รำตรด” แปลว่าการรำเพื่อสร้างบุญกุศล โดยจะมีขบวนรำไปรอบ ๆ หมู่บ้าน เพื่อรับบริจาคเครื่องจตุปัจจัย เครื่องไทยทานต่าง ๆ นำไปถวายพระภิกษุสงฆ์ที่วัด ช่วงเย็นก็จะนำธงชนะมารลงจากเสาเป็นอันสิ้นสุดบ็อนแคแจต

2.2.3 ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อเพื่อความเป็นมงคลต่อชีวิต

2.2.3.1 พิธีแก้เคราะห์ (แก้คราะห์) เป็นพิธีที่ประกอบขึ้นให้กับบุคคลที่เชื่อว่าตนเองประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ โดยสามารถรับรู้ได้ 3 แนวทาง 1)ดูจากอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่แสดงออกมาทางร่างกาย เรียกว่า “ถักด” 2)ดูจากเคราะห์ที่บุคคลนั้นประสบอยู่ เช่น มีปัญหาในครอบครัว ถูกให้พ้นจาก

ตำแหน่งหน้าที่การงาน เป็นต้น และ 3) จากการทำนายดวงชะตาตามตำราของเจ้าพิธีที่ใช้เกณฑ์ดวงชะตาราศีเป็นเกณฑ์การทำนาย แกครวัระเป็นพิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อบูชาดาวพระเคราะห์ ที่เชื่อว่าพระเคราะห์เป็นเทพเจ้า ที่สามารถดลบันดาลให้ชีวิตของมนุษย์ได้รับความสุขหรือความทุกข์ได้ บันดาลให้เจริญหรือเสื่อมได้ ทำให้ป่วยไข้หรือมีสุขภาพดีได้ หรือทำให้ตายหรือรอดพ้นจากความตายได้ จำเป็นที่จะต้องบูชาเพื่อให้พระเคราะห์บันดาลแต่สิ่งที่เป็นมงคลต่อชีวิต

2.2.3.2 พิธีเสี้ยงทนาย (บุญ) ชาวไทยเขมรมีพิธีกรรมการทำนายโรคภัย “บุญ” เป็นพิธีการทำนายหาสาเหตุของโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้น (เฮียบ ลือสถาน. 2 ตุลาคม 2555 : สัมภาษณ์) ลักษณะของการทำนายหมอบุญจะนำตะไกรหนิบหมากมาผูกเชือก และหมอบุญลงนั่งชันเข้าขึ้นมาหนึ่งข้าง มือข้างที่ถนัดถือเชือกที่ผูกตะไกรไว้ และทำการทำนายโดยการพูดไปเรื่อย ๆ คล้ายเป็นการตั้งสมมุติฐานว่าคน ๆ นั้น ผิดผีหรือผิดคำบนบานไว้กับเจ้าเทพเจ้าองค์ใด และเมื่อตะไกรแกว่งขณะที่หมอบุญพูดชื่อเทพเจ้าองค์ใด หรือผิดตนใด แสดงว่าคน ๆ นั้น ผิดผีหรือผิดคำบนบาน ไว้กับเทพเจ้าองค์นั้น

2.2.3.3 พิธีเรียกขวัญ (เฮาปะลิ่ง) ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าคนทุกคนจะมีขวัญ (ปะลิ่ง) อยู่ 19 ดวง เชื่อว่าถ้าอยู่ครบจะทำให้เจ้าของขวัญจะมีจิตใจปกติ มีความสุขสดใส ปราศจากโรคภัย แต่หากขวัญอยู่ไม่ครบก็จะทำให้จิตใจไม่ปกติ หรือมีอาการเจ็บไข้ ผู้ที่ขวัญบกพร่องจะเชิญเจ้าพิธีมาทำพิธีเรียกขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาครบดังเดิม (เมียด คณะพล. 12 ตุลาคม 2555 : สัมภาษณ์) โดยพิธีเรียกขวัญมีอยู่หลายแบบ เช่น พิธีเรียกขวัญที่จะต้องเชิญเจ้าพิธีมาประกอบพิธีให้ยังบ้านเจ้าของขวัญ ซึ่งมีผู้ทำพิธี 2 คน คือ เจ้าพิธีและปันโใจล (คนทรง) พิธีเรียกขวัญที่ประกอบพิธีที่บ้านเจ้าพิธี โดยเจ้าพิธีจะทำพิธีเพียงลำพัง เรียกว่า “อ็องกุยปะลิ่ง” หรือนั่งขวัญ พิธีเรียกขวัญที่เจ้าของขวัญประกอบพิธีเองเรียกว่า “ออยตาหมอเฒ่าโดว้ยวะปะลิ่ง” เป็นต้น

3. สถานภาพ บทบาทและการดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมร

3.1 สถานภาพของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมร

ชาวไทยเขมรในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อนเป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อสายทางชาติพันธุ์เขมรแบบเดียวกับกลุ่มชนส่วนใหญ่ในประเทศกัมพูชา และอยู่อาศัยมาก่อนที่จะมีการแบ่งแยกพรมแดนออกเป็น 2 ประเทศ การขีดแบ่งความเป็น ญา ตี พื้นที่ทางชาติพันธุ์ออกจากกัน ทำให้กลุ่มชนชาวไทยเขมรในพื้นที่ได้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยของไทย อาศัยอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรม และปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมแบบชนชาติไทย จึงเป็นผลให้สถานภาพของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ แปรกแยก และแตกต่างไปจากกลุ่มชนชาติเขมรส่วนใหญ่ เหตุผลที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อสถานภาพวัฒนธรรม ประเพณีคือ ปราบกฏการณ์การถอยห่างทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากมูลเหตุ 3 ประการคือ 1) ตัดขาดออกจากกันด้านกายภาพ เส้นเขตแดนที่เป็นตัวกั้นกลางระหว่างประเทศ และกั้นกลุ่มชนสองกลุ่มให้แยกออกจากกันแล้ว เส้นเขตแดนยังเป็นเส้นกั้นทางวัฒนธรรม และตัดขาดวัฒนธรรมที่มีร่วมกันของกลุ่มชนสองพื้นที่ให้ขาดออกจากกัน 2) บริบททางสังคมแตกต่างกัน เมื่อกลุ่มชนทั้งสองถูกตัดขาดออกจากกันเป็นสองกลุ่มชน ทำให้กลุ่มชนทั้งสองกลุ่มถูกแยกให้อยู่สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และ 3) พื้นที่ชายขอบของวัฒนธรรมศูนย์กลาง พื้นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเขมรเป็นพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของวัฒนธรรมเขมรในประเทศกัมพูชา ก่อนที่จะมีการแบ่งแยกพรมแดน การปะทะสังสรรค์ระหว่างกลุ่มชนในพื้นที่กับกลุ่มชน

ศูนย์กลางวัฒนธรรมก็เป็นไปได้ไม่น้อย และหลังจากแบ่งแยกพรมแดน การร่วมกันของวัฒนธรรมก็ยิ่งยากลำบากขึ้นมากกว่าเดิม

3.2 บทบาทของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมร

3.2.1 บทบาทในการตอบสนองความมั่นคงทางด้านจิตใจ พิธีกรรมตามความเชื่อมีบทบาทในการตอบสนองด้านความต้องการทางจิตใจ เพื่อให้กลุ่มชนได้ผ่อนคลายความรู้สึกกังวล หรือความกลัว หรือไม่มั่นคงให้มีพลังแรงใจที่จะเผชิญกับโรคร้ายและเคราะห์กรรมต่าง ๆ เช่น พิธีเรียกขวัญ (เฮาปะลิ่ง) ที่มีฐานความเชื่อว่าร่างกายของบุคคลจะมีขวัญอยู่ 19 ดวง เมื่อขวัญขาดหายไปไม่ครบ 19 ดวง ก็จะทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับมาให้ครบดังเดิมจึงจะทำให้หายจากอาการเจ็บป่วย เป็นต้น

3.2.2 บทบาทในการรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมของกลุ่มชน ชุมชนชาวไทยเขมรในยุคก่อนที่ยังไม่มีระบบการปกครองที่ใช้กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ในการควบคุมพฤติกรรมของกลุ่มชน พิธีกรรมและความเชื่อจึงได้เข้ามามีบทบาทควบคุมกลุ่มชนด้วยการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับกฎระเบียบสังคม ค่านิยมทัศนคติ บรรทัดฐานทางพฤติกรรม และจริยธรรมทางสังคม ผ่านกระบวนการของประเพณีและพิธีกรรมที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติ เช่น พิธีเซ่นผีบรรพบุรุษ (แซนตุนตา) ที่จะมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นเป็นเวลา 15 วัน ตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ไปจนถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 นัยของพิธีกรรมนี้คือการบ่มเพาะเรื่องการให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษ เป็นต้น

3.2.3 บทบาทในการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความเป็นชุมชนคือความเป็นปึกแผ่น สัมผัสสามัคคีกันของกลุ่มชนในชุมชน โดยความเชื่อได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ของกลุ่มชนทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดปรากฏการณ์ความร่วมมือ เช่น บ็อนแคแฉด (บุญเดือนห้า) ซึ่งประกอบขึ้นช่วงสงกรานต์ บ็อนแคแฉดเป็นพิธีที่แสดงออกถึงความพร้อมเพรียง ความสามัคคีกันของกลุ่มชนที่ร่วมมือกันประกอบพิธีกรรมขึ้นมาในชุมชน เป็นต้น

3.2.4 บทบาทในการให้การศึกษาแก่กลุ่มชน การให้การศึกษาและอบรมระเบียบสังคมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความสำนึกและความเป็นระเบียบในสังคมมนุษย์ ชุมชนชาวไทยเขมรในยุคที่ระบบการศึกษาสมัยใหม่ยังไม่ถึงชุมชน พิธีกรรมตามความเชื่อรูปแบบต่าง ๆ จึงมีบทบาทในการทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่กลุ่มชน เช่น บ็อนขมอจ (งานศพ) ระหว่างที่มีขบวนแห่ศพไปเผาปนิก สัปเหร่อที่เดินนำหน้าขบวนจะโปรยข้าวตอก (ปรายเสียด) ไปทางตลอด ซึ่งการโปรยข้าวตอกนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นนัยสั่งสอนบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ให้เห็นถึงสังขารของชีวิต ในเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นต้น

3.3 การดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเขมร

3.3.1 คงอยู่แต่ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบ พิธีกรรมตามความเชื่อที่ชุมชนชาวไทยเขมรยังคงปฏิบัติตามแบบแผนเดิมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งอดีต แต่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ชุมชนได้รับตลอดช่วงอายุของการก่อตั้งชุมชน

3.3.2 เลือนหายเหลือเพียงเรื่องเล่า พิธีกรรมตามความเชื่อหลายรูปแบบได้ลดทอนความสำคัญลงไป จนกระทั่งไม่เป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญสำหรับชาวชุมชนต่อไป พิธีกรรมที่เลือนหายไปโดยส่วนใหญ่จะเป็นพิธีที่จะต้องมีการทำพิธีเป็นผู้ประกอบพิธี เพราะปัจจุบันในชุมชนไม่มีเจ้าพิธีผู้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

3.3.3 ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ ชุมชนชาวไทยเขมรได้มีการประดิษฐ์พิธีกรรมใหม่ขึ้นมา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ไม่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาเมื่อครั้งอดีต พิธีกรรมที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ และสภาพภูมิประเทศของชุมชน พิธีกรรมประดิษฐ์ใหม่จะอยู่บนฐานความคิดที่เกี่ยวข้องกับการอบความเชื่อเดิม และได้ปรับเปลี่ยนวิธีการของพิธีกรรมจนกลายเป็นพิธีแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากพิธีกรรมเดิมที่เคยปฏิบัติ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาปรากฏผลไปในแนวทางที่ไม่แตกต่าง หรือเป็นไปตามแนวความคิดของกลุ่มการศึกษาในสังคมไทยที่ติดอยู่กับกรอบคิดในประเด็นว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย คือกลุ่มชนที่อยู่ในระดับชนชั้นทางสังคมที่ต่ำกว่ากลุ่มชนส่วนใหญ่ หรือเป็นกลุ่มชนที่อยู่แปลกแยกและแตกต่างไปจากกลุ่มใหญ่ในสังคมไทย หรือเรียกว่ากลุ่ม “ชนชายขอบ” ชาวไทยเขมรในพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เป็นชนชาติพันธุ์เขมรกลุ่มเดียวกับกลุ่มชาวเขมรในพื้นที่ประเทศกัมพูชา แต่ด้วยเหตุผลของการขีดแบ่งพรมแดนระหว่างสองประเทศ ส่งผลให้ชาวไทยเขมรในพื้นที่ 3 ตำบลถูกขีดแบ่งให้กลายเป็นพลเมืองของประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “ติดพื้นที่” หรือ “เขมรติดพื้นที่” โดยชาวเขมรซึ่งเดิมเป็นกลุ่มชนชาวเขมรในพื้นที่ของประเทศกัมพูชา แต่ผลของการขีดแบ่งพื้นที่ดินแดนส่งผลให้กลุ่มชนไทยเขมรติดอยู่ในพื้นที่เดิม ที่ยังคงสถานะความเป็นชาติพันธุ์เขมร แต่ชุมชนอยู่อาศัยได้เปลี่ยนแปลงสถานะเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของประเทศไทย

ผลการศึกษาของกลุ่มชาวไทยเขมรสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว ชาวไทยเขมรเป็นชนกลุ่มเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เป็นชนชาติหนึ่งที่มีความร่ำรวยทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่กลุ่มชาติพันธุ์เขมรเป็นกลุ่มชนที่เก่าแก่กลุ่มหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายที่เป็นแบบเฉพาะกลุ่มชนของตนเอง เป็นวัฒนธรรมที่ถูกสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งอดีตที่ผ่านกาลเวลายาวนานหลายทศวรรษ วัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ วัฒนธรรมของชาวไทยเขมรหรือชาติพันธุ์เขมรก็จะมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว) เช่นกัน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องหรือเป็นไปในแนวทางเดียวกับบริบทต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบกับกลุ่มชน

ภาพรวมของวัฒนธรรมของชาวไทยเขมรจากการสำรวจเอกสาร และข้อมูลที่ได้จากชาวไทยเขมรในพื้นที่ศึกษา พบว่ามีวัฒนธรรมในลักษณะแบบเดียวกัน เพราะกลุ่มชนทั้งสองกลุ่มคือกลุ่มชนที่มีรากเหง้าที่วัฒนธรรมมาจากจุดเดียวกัน คือความเป็นชาติพันธุ์เขมร แต่ด้วยสภาพบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมกลุ่มชาวไทยเขมรในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน จึงเป็นผลให้วัฒนธรรมในส่วนปลีกย่อยต่าง ๆ ของกลุ่มชนทั้งสองกลุ่มเริ่มที่จะแตกต่างกัน ที่ผู้วิจัยเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “การถอยห่างทางวัฒนธรรม” ของกลุ่มชนสองกลุ่มที่อยู่แยกออกจากกัน แก่นของวัฒนธรรม คือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อที่ชาวชุมชนได้ปฏิบัติสืบต่อมา ซึ่งทั้งสองกลุ่มจะมีความแตกต่างกันในส่วนของการรายละเอียด แต่ก็ยังคงมีจุดร่วมที่เป็นแก่นของแต่ละสิ่งในแบบเดียวกัน ความเชื่อดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้กำหนดประเด็นศึกษาไว้ในแนวกว้างคือ ศึกษาความเป็นตัวตน โดยใช้กรอบคิดด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี พิธีกรรมตามความเชื่อในการศึกษา ข้อมูลที่ได้จึงไม่ลึกพอที่มองไม่เห็นพัฒนาการจากจุดเริ่มและพลวัตของกลุ่มชาวไทยเขมร ฉะนั้นผู้ที่ทำการศึกษากลุ่มชาวไทยเขมร ควรที่จะศึกษาลงไปในแต่ละวิถีชีวิต ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่อให้เห็นถึงจุดกำเนิดและความเปลี่ยนแปลง

การศึกษาครั้งนี้ได้ค้นพบปรากฏการณ์การถอยห่างทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่เป็นชาติพันธุ์เดียวกัน ผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ควรที่จะศึกษาในประเด็นการถอยห่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ในแวดวงการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาครั้งนี้ได้คำนึงเรียกกลุ่มชาวไทยเขมรในพื้นที่ที่ศึกษาว่าเป็นกลุ่มชน “เขมรติดพื้นที่” ผู้ที่จะศึกษากลุ่มชาวไทยเขมรในลำดับต่อไปควรที่จะศึกษาเจาะลึกลงไปถึงกระบวนการที่การสะท้อนออกมาจากกลุ่มชนที่อาจจะแสดงการต่อต้าน ยอมรับ หรืออื่น ๆ ต่อการเป็นกลุ่มชนติดพื้นที่ รวมทั้งศึกษาถึงกระบวนการของรัฐไทยที่สร้างปรากฏการณ์เพื่อกำหนดให้กลุ่มชนติดพื้นที่เหล่านี้รับรู้ถึงความเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย

บรรณานุกรม

- ขจรศักดิ์ นพสาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านบึงขงนังบน ตำบลเทพนิมิต อำเภอโงะน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2555.
- เจีย ศรีมงคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านแสมด ตำบลหนองตาก อำเภอโงะน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2556.
- ถวิล แปลงโสม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านบึงขงนังบน ตำบลเทพนิมิต อำเภอโงะน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2556.
- ประกอบ ผลงาม. (2538) **สารนุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เปลว เทียนหอม. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคลองคต ตำบลหนองตาก อำเภอโงะน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2556.
- พรม เจนวิชา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านแปลง ตำบลหนองตาก อำเภอโงะน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2555.
- เม็ด คณะพล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านบึงขงนังบน ตำบลเทพนิมิต อำเภอโงะน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2555.
- วิเศษ สมวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคลองใหญ่ ตำบลคลองใหญ่ อำเภอโงะน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2556.
- สร้อย บัวแปลง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านมะรุ้ม ตำบลคลองใหญ่ อำเภอโงะน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2556.

สะ เพ็ชรสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านแปลง ตำบลหนองตาก
อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2555.

สายใจ ศิลาณิล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคลองคต ตำบลหนองตา
คง อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2556.

เสริม บัวแปลง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคลองใหญ่ ตำบลคลองใหญ่
อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2555.

อมรา พงศาพิชญ์. (2537) **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.**

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เฮียบ ลือสถาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านแปลง ตำบลหนองตาก
อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2555.

เฮื่อน นพรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านแปลง ตำบลหนองตาก
อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2555.